

Володимир ОГРИЗКО,
*Міністр закордонних справ України (2007–2009 рр.),
Надзвичайний і Повноважний Посол*

ДЕЩО ПРО РАШИЗМ

Останнім часом поняття «рашизм» набуває дедалі більшого поширення. На цю тему написано кілька десятків статей, її обговорюють політологи та журналісти. Заговорили навіть про «рашизмознавство».

Тому важливо відразу визначитися з термінологією, адже тоді легше оперувати цим поняттям і не підмінювати його іншими. У цьому контексті хотів би відзначити позитивну роль багатьох міжнародно-правових документів, які чітко визначають характеристики певних понять, що дає змогу ефективно їх використовувати, оцінюючи факти та процеси.

Найяскравішим, як на мене, прикладом є резолюція Генеральної Асамблеї ООН 3314 (XXIX) «Визначення агресії» від 14 грудня 1974 року. У статті 3 цього документа перелічено дії, що підпадають під визначення агресії. Якщо, наприклад, порівняти зафіксовані в резолюції ознаки агресії з діями росії проти України від 2014 року, можна легко дійти висновку: йдеться саме про агресію. Важливий практичний вимір полягає в тому, що завдяки чітким дефініціям резолюції країна-жертва агресії може позиватися на країну-агресорку до міжнародних судових органів.

Які ж характеристики має рашизм? Це ідеологія чи практика? Вияв суто внутрішньополітичних процесів у росії чи також і зовнішньополітичних? Як світ має реагувати на це явище? Навряд чи в межах однієї статті можливо відповісти на ці та багато інших дотичних запитань. Однак поміркувати над ними однаково варто.

Перше питання, яке потребує відповіді, – чи є рашизм ідеологією? Адже будь-які практичні дії держави з визначеною метою мають базуватися на певному ідеологічному підґрунті. Не є, вважаю, винятком і це поняття. Серцевиною ідеології рашизму стала концепція «русского мира». Її головними тезами є:

- окремішність «російської цивілізації» від решти світу: «мы, русские, люди особенные – иностранцам нас не понять»;
- вивищеність «російської цивілізації» над усіма іншими: «мы, русские, более духовные, чем все остальные, нам чужд примитивный меркантилизм»;
- «русский мир» всюди: де є хоч одна «русская душа», там є й «русский мир», бо ж «границы России нигде не заканчиваются»;
- «есть великий и единый русский народ»: жодних українців і білорусів немає, це – вигадки іноземців. Тобто тим народам відмовляють у праві на існування. А це практично не відрізняється від нацистського заперечення права на існування євреїв;
- «Россия – страна победителей»: дев'ятитравневе «победобесіє» перетворено на важливу об'єднавчу «скрепу». Заразом мілітаризують свідомість населення (навіть дітей, створюючи новий «гітлер'югенд»);
- росію оточують вороги, тож країні потрібна «сильна рука», аби забезпечувати порядок і протидіяти їхнім «підступним діям»;
- своїх зовнішньополітичних цілей росія може досягати різними методами, зокрема й військовими.

Цей перелік не є вичерпним, але й він дає певне розуміння того, як росія бачить світ і себе в ньому сьогодні.

Друге питання, яке слід висвітлити, стосується того, як ідеологію рашизму реалізують. Тут маємо два виміри: внутрішньо- та зовнішньополітичний.

На мою думку, характерними ознаками «практичного рашизму» у внутрішньополітичному вимірі росії є:

- придушення всіх демократичних прав і свобод громадян, імітування демократичного процесу. Відбувається типова підміна понять, бо насправді можна говорити про очевидну формальність демократичних інститутів у росії;
- формування «культу вождя», атмосфери його винятковості та «єдиноправильності» рішень, що їх він ухвалює. Він став уособленням усієї країни: «есть Путин – есть Россия, нет Путина – нет России»;
- створення такого типу державного управління, якому притаманні корпоративізм і висування виключно «своїх» кадрів на провідні позиції в державному апараті та великому бізнесі;
- нехтування економічними та соціальними інтересами переважної більшості населення в ім'я «величі Росії»;
- опора на силовий блок і його використання для переслідування опозиції й «інакодумців», створення в суспільстві атмосфери підозрілості та страху;
- запровадження системи державної пропаганди і цензури, аби сформувати в населення сприйняття ситуації в країні та «картинки світу», потрібні панівному режимові.

У зовнішньополітичному вимірі рашизму властиві:

- тотальне порушення, зловживання та маніпулювання нормами міжнародного права;
- вчинення актів збройної агресії, тероризму, геноцидних та інших злочинів проти людяності і людства;
- пряме втручання у внутрішні справи інших країн через організування кампаній із дезінформації, ведення активної пропагандистської діяльності за допомогою державних ЗМІ, підкуп політиків, громадських діячів, журналістів, а також формування з них проросійської опозиції;
- нові методи війни, зокрема кібернапади;
- захист авторитарних режимів у світі;
- ядерний тероризм тощо.

Ще одне питання, яке варто з'ясувати: які назви мали режими з такими ж чи схожими рисами? Якщо згадати знані 14 ознак фашизму, які сформулював італійський філософ Умберто Еко, та практику нацизму, мусимо визнати: йдеться-таки про фашизм. Про це говорять навіть деякі російські експерти, зокрема Станіслав Белковський, Ігор Ейдман, Гліб Павловський, Андрій Піонтковський, Ігор Яковенко.

На шовіністичних, расистських, ксенофобських й антиліберальних ознаках російського фашизму (тобто рашизму) та його геноцидній практиці наголошують українські дослідники, як-от: Олег Гринів, Сергій Дацюк, Антон Дробович, Олександр Костенко, Остап Кривдик, Петро Олещук, Олег Романчук, Лариса Якубова.

Серед небагатьох західних аналітиків слід згадати насамперед Тімоті Снайдера, який характеризує російський фашизм як «шизофашизм». Він також зазначає, що українці назвали його елегантніше – рашизмом.

Наголошу, що ідеологія рашизму стала прийнятною для переважної більшості населення росії: 80% підтримали військову агресію проти України та злочини російських військовиків на тимчасово окупованих територіях. Тому абсолютно фальшивою є теза деяких західних «лібералів» про те, що маємо справу з «війною путіна» проти України. Ні, це війна росіян за знищення українців та України. Це – типова геноцидна війна.

Отже, з огляду на такий, навіть дещо схематичний, аналіз можна визначити рашизм як уособлення расистської, ксенофобської, шовіністичної та популістської ідеології, яку, попри очевидний антидемократизм, підтримує більшість російського населення, що її в своїй агресивній і злочинній зовнішній політиці реалізує росія.

Рашизм тотожний фашизму, нацизму, комунізму, тож його мають засудити як людиноненависницьку ідеологію та практику. Поняття «рашизм» слід зафіксувати в міжнародно-правових документах як сучасний питома російський еквівалент фашизму . Світовому співтовариству слід

організувати антирашистський фронт як широку антипутінську коаліцію. Творці ідеології рашизму та її виконавці мають постати перед Спеціальним міжнародним трибуналом і бути покараними за свої злочини.

Неспровокована жорстока агресія росії проти України продемонструвала всьому демократичному світові, що рашизм – його екзистенційний ворог. Росія вкотре підтвердила, що є не лише імперією зла, а й уособленням світового зла. Зміна режимів у росії не міняє варварської, войовничої та глибоко антидемократичної сутності російського суспільства. Воно просякнуте ідеєю шовінізму й імперськості. Демократична росія – це те саме, що гарячий сніг чи суха вода. Такого просто не може бути. Захід більше не має права впасти у гріх, підтримуючи ідею про «хороших русских». Згідно з опитуванням, яке в серпні 2022 року провів Всеросійський центр вивчення громадської думки, майже 60% росіян не бачать користі від західної цивілізації та демократії; з них 26% називають західні цінності «руйнівними». А ось підтримують їх – увага! – аж 2%. То чи можна «демократизувати» це населення та вважати винним у російських злочинах лише путіна?

Позаяк росія є колоніальною імперією та впродовж віків нещадно експлуатувала свої колонії і нищила поневолені народи, цивілізований світ має допомогти їм повернути свободу та незалежність. Імперська росія не має права на майбутнє в її теперішньому вигляді та кордонах.

Керована дезінтеграція цієї країни, створення на її території низки миролюбних без'ядерних держав – єдиний шанс уникнути ядерного апокаліпсиса. Цивілізований світ має нарешті це зрозуміти та почати формувати своє безпечне майбутнє.